

RAPORT
CENTRUM BADAŃ NAD
UPRZEDZENIAMI

MOWA NIENAWIŚCI WOBEC
OSÓB POBIERAJĄCYCH
ZASIŁKI W POLSCE, WIELKIEJ
BRYTANII I NIEMCZECH

MICHAŁ WYPYCH
KAMILA ZOCHNIAK

PAŹDZIERNIK 2021

GŁÓWNE WNIOSKI

- W Polsce wypowiedzi skierowane przeciwko osobom pobierającym zasiłki są częściej spotykane niż w Wielkiej Brytanii i Niemczech
- Wypowiedzi skierowane przeciwko osobom pobierającym zasiłki są oceniane jako mniej obraźliwe w Polsce niż w Niemczech i Wielkiej Brytanii
- Polacy, Niemcy i Brytyjczycy, którzy częściej spotykają się z wypowiedziami skierowanymi przeciwko osobom pobierającym zasiłki również częściej ją stosują

Po śmierci 19-latki, matki dwójki dzieci, potrąconej przez autobus w Katowicach, w Internecie pojawiły się komentarze takie jak „Urodziła, żeby żyć z 500 plus” czy „Matka dwójki dzieci, w tym jednego dwuletniego, czyli zaszła w ciążę jako 16-latka. A teraz zamiast zajmować się bachorami, baluje całą noc za 500 plus”¹. Badania wskazują, że osoby pobierające zasiłki często są postrzegane w negatywny sposób² oraz są przedstawiane jako nieprzyjazne, zimne oraz mało zdolne³, choć ocena ta zależy od pozycji jaką osoba zajmuje w społeczeństwie. Na przykład, osoby zamożne częściej negatywnie oceniają biednych niż osoby niezamożne⁴. Badania wskazują również, że osoby postrzegane w ten sposób często są wykluczane ze społeczeństwa⁵, co może być konsekwencją stosowania wobec nich obraźliwego i nienawistnego języka⁶.

Według niektórych definicji obraźliwe wypowiedzi wobec osób z klas niższych można uznać za mowę nienawiści, ale inne definicje nie uwzględniają statusu społeczno-ekonomicznego. Przykładowo, definicja wprowadzona przez Komisję Europejską ogranicza mowę nienawiści do wypowiedzi nawołujących do nienawiści lub przemocy na podstawie narodowości, etniczności, płci lub orientacji

¹ Łygas, H. (2021). Śmierć to za mało. Dlaczego wypadek w Katowicach obudził w Polakach najniższe instynkty. *NaTemat*. Dostęp [4.08.2021] z: <https://natemat.pl/366991,smierc-19-letniej-basi-z-katowic-internauci-sa-za-kierowca-autobusu>

² Fiske, S. T. (2008). From dehumanization and objectification to rehumanization: Neuroimaging studies on the building blocks of empathy. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1167, 31-34.

³ Cuddy, A. J., Fiske, S. T., & Glick, P. (2007). The BIAS map: behaviors from intergroup affect and stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(4), 631.

⁴ Marchlewska, M. (2014). *Słodka bieda i gorzkie bogactwo? O stosunku Polaków do osób o różnym statusie socjoekonomicznym. Na podstawie Polskiego Sondażu Uprzedzeń 2013*. Dostęp [4.08.2021] z: http://cbu.psychologia.pl/wp-content/uploads/sites/410/2021/02/Stereotypy_SES_MartaM_finAS.pdf

⁵ Cuddy, A. J., Fiske, S. T., & Glick, P. (2007). The BIAS map: behaviors from intergroup affect and stereotypes. *Journal of personality and social psychology*, 92(4), 631.

⁶ Leader, T., Mullen, B., & Rice, D. (2009). Complexity and valence in ethnophaulisms and exclusion of ethnic out-groups: What puts the "hate" into hate speech?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(1), 170.

seksualnej⁷. Z kolei w badaniach psychologicznych mowa nienawiści może być zdefiniowana jako agresję werbalną skierowaną wobec grup mniejszościowych lub słabszych, której funkcją jest podtrzymywanie hierarchii społecznych, legitymizowanie przemocy i wykluczenia społecznego⁸.

W niniejszym badaniu sprawdzano akceptowalność wypowiedzi skierowanych przeciwko osobom pobierającym zasiłki w Polsce, Wielkiej Brytanii i Niemczech. Uczestników zapytano jak często spotykają się z takimi wypowiedziami, jak często je stosują, w jakim stopniu uznają je za obraźliwe oraz na ile popierają prawny zakaz stosowania tego typu języka. Każdej osobie przedstawiono 3 wypowiedzi skierowane przeciwko osobom pobierającym zasiłki odpowiednio dostosowane do kontekstu każdego z krajów. Komentarze ukazane są w Tabeli 1.

⁷ Komisja Europejska (2018). Countering illegal hate speech online. Retrieved from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/MEMO_18_262; Haas, J. (2012). Hate speech and stereotypic talk. In *The handbook of intergroup communication* (pp. 150-162). Routledge.

⁸ Bilewicz, M., & Soral, W. (2020). Hate speech epidemic. The dynamic effects of derogatory language on intergroup relations and political radicalization. *Political Psychology*, 41, 3-33.

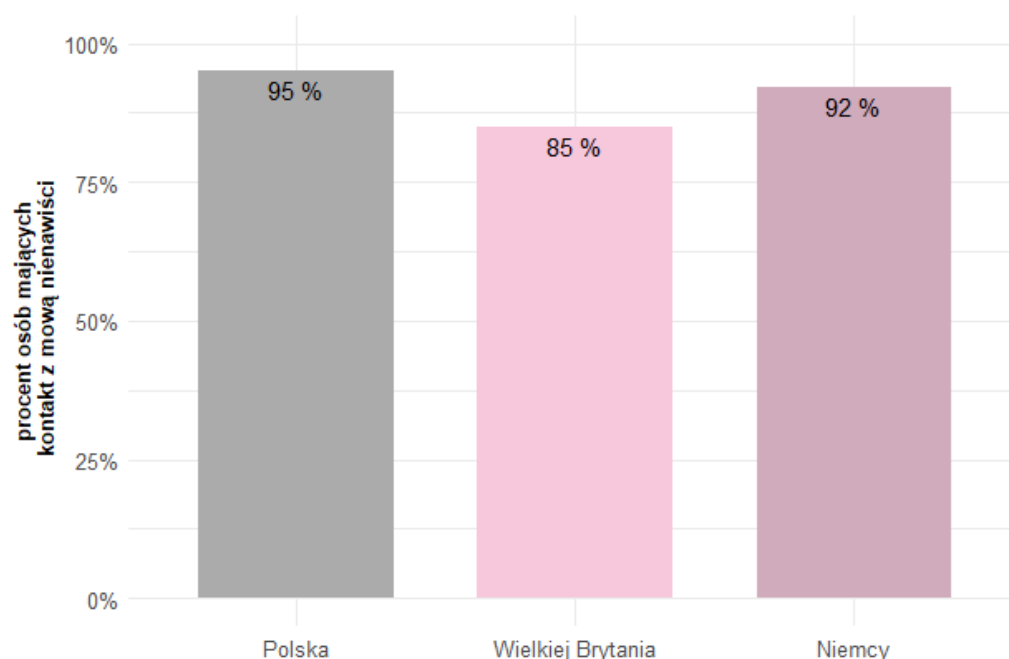
Tabela 1. Wypowiedzi skierowane przeciwko osobom pobierającym zasiłki wykorzystane w badaniu.

-
1. Pięćset plusy – to tacy specjaliści od wyłudzenia pieniędzy z naszych podatków
 2. Znam wielu zasiłkowców - to leniwe, niesamodzielne, uzależnione i roszczeniowe pasożyty
 3. Wy nieroby! Ruszcie swoje dupy i weźcie się za cholerną pracę.
-

1. The Welfies - the Brits with a talent for swindling our tax money
 2. I know many of them...they are lazy, handicapped, addicted and demanding scroungers.
 3. You shirkers! Get off your ass and get a fucking job.
-

1. Die Hartzer - Steuergeld erschleichen ist ihr Fachgebiet.
 2. Die kenne ich gut - sind alles faule, süchtige, gierige Schmarotzer
 3. Hört auf arbeitsscheu zu sein und such euch einen verdammte Job.
-

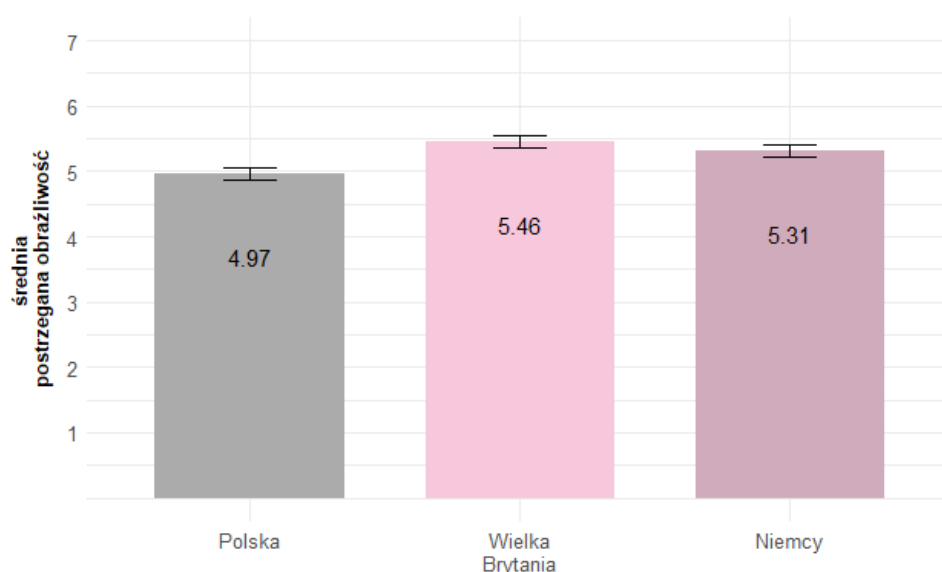
Kontakt, postrzegana obraźliwość, chęć zakazu i stosowanie mowy nienawiści wobec osób pobierających zasiłki w Polsce, Wielkiej Brytanii i Niemczech

Wykres 1. Procent osób mających kontakt z mową nienawiści wymierzoną w osoby pobierające zasiłki w Polsce, Wielkiej Brytanii i Niemczech. Na wykresie zagregowano wszystkie odpowiedzi oprócz „1 - nigdy”.

W Polsce 95% osób badanych deklarowało kontakt z mową nienawiści skierowaną przeciwko osobom pobierającym zasiłki. Z kolei W Wielkiej Brytanii kontakt z takimi wypowiedziami miało 85% osób badanych a w Niemczech 92%. Analiza

statystyczna wskazała, że są to istotne różnice, tj. nie wynikające z losowego doboru próby⁹.

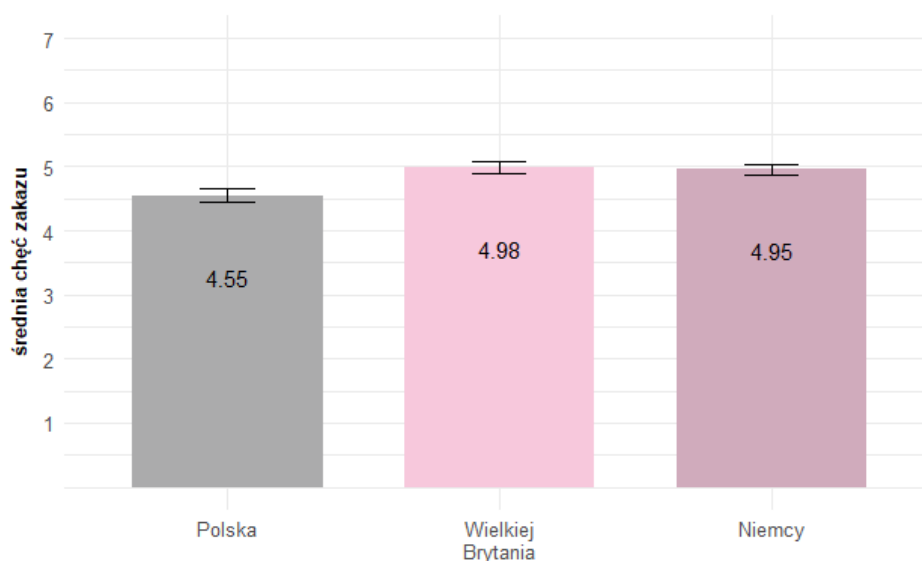

Wykres 2. Średnia postrzegana obraźliwość mowy nienawiści wymierzona w osoby pobierające zasiłki w Polsce, Wielkiej Brytanii i Niemczech. Na wykresie przedstawiono średnie oraz 95% przedziały ufności.

W Polsce wypowiedzi skierowane przeciwko osobom pobierającym zasiłki były średnio postrzegane przez uczestników badania jako mniej obraźliwe niż w Wielkiej Brytanii i Niemczech¹⁰. Uczestnicy badania w Niemczech nie różnili się istotnie od tych w Wielkiej Brytanii pod względem postrzeganej obraźliwości mowy nienawiści wymierzona w osoby pobierające zasiłki.

⁹ $F(2, 3364) = 67.19, p < 0,001, \eta^2 = 0,04$. Porównania parami ukazały, że różnice między Polakami a Niemcami, Polakami a Brytyjczykami oraz Brytyjczykami a Niemcami były istotne na poziomie $p < 0,001$. Wszystkie porównania parami liczone były poprawką Bonferroniego

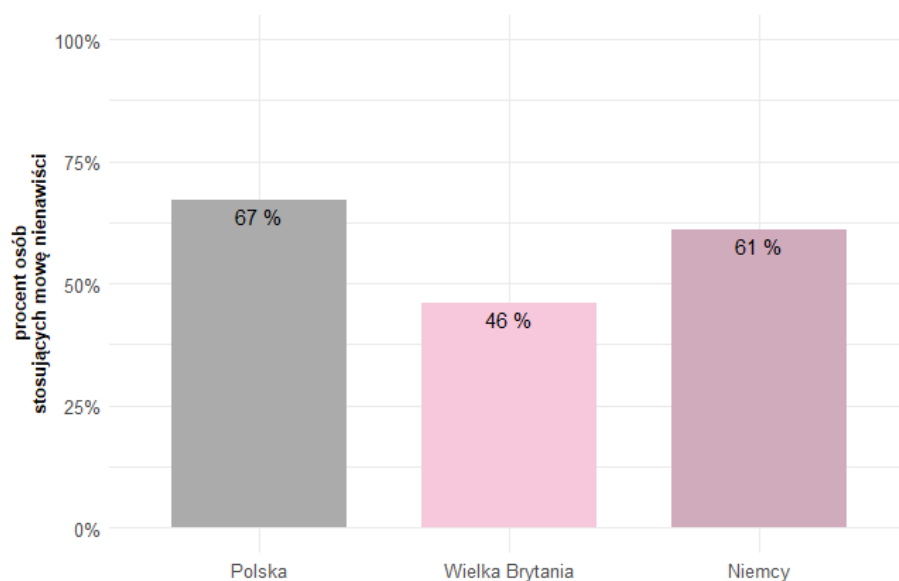
¹⁰ $F(2, 3364) = 27,50, p < 0,001, \eta^2 = 0,02$. Porównania parami ukazały, że różnice między Polakami a Niemcami oraz Polakami a Brytyjczykami były istotne na poziomie $p < 0,001$. Różnice między Niemcami a Brytyjczykami nie były istotne statycznie, $p = 0,07$. Wszystkie porównania parami liczone były poprawką Bonferroniego.

Wykres 3. Średnia chęć zakazu mowy nienawiści wymierzona w osoby pobierające zasiłki w Polsce, Wielkiej Brytanii i Niemczech. Na wykresie przedstawiono średnie oraz 95% przedziały ufności.

Wśród uczestników badania w Polsce średnia chęć zakazu wypowiedzi skierowanych przeciwko osobom pobierającym zasiłki była niższa niż w Wielkiej Brytanii i Niemczech¹¹. Niemcy i Brytyjczycy, którzy wzięli udział w badaniu nie różnili się między sobą pod względem chęci zakazu mowy nienawiści wymierzonej w osoby pobierające zasiłki.

¹¹ $F(2, 3364) = 23,09, p < 0,001, \eta^2 = 0,01$. Porównania parami ukazały, że różnice między Polakami a Niemcami oraz Polakami a Brytyjczykami były istotne na poziomie $p < 0,001$. Różnice między Niemcami a Brytyjczykami nie były istotne statycznie, $p = 0,99$. Wszystkie porównania parami liczone były poprawką Bonferroniego.

Wykres 4. Procent osób deklarujących stosowanie mowy nienawiści wymierzonej w osoby pobierające zasiłki w Polsce, Wielkiej Brytanii i Niemczech. Na wykresie zagregowano wszystkie odpowiedzi oprócz „1 - nigdy”.

67% Polaków, którzy wzięli udział w badaniu, deklarowało, że zdarza im się stosować wypowiedzi skierowane przeciwko osobom pobierającym zasiłki. W Niemczech podobnie deklarowało 61% uczestników badania, a w Wielkiej Brytanii 46% osób, które wzięły udział w badaniu. Średnio w Polsce osoby badane stosowały mowę nienawiści wymierzoną w osoby pobierające zasiłki częściej niż w Wielkiej Brytanii i w podobnym stopniu co w Niemczech¹².

¹² $F(2, 3364) = 39,52, p < 0,001, \eta^2 = 0,02$. Porównania parami ukazały, że różnice między Polakami a Niemcami, Polakami a Brytyjczykami oraz Brytyjczykami a Niemcami były istotne na poziomie $p < 0,001$. Wszystkie porównania parami liczone były poprawką Bonferroniego.

Związki między kontaktem, stosowaniem oraz stosunkiem do mowy nienawiści wobec osób pobierających zasiłki

W każdym z badanych krajów (w Polsce, w Wielkiej Brytanii oraz w Niemczech) osoby, które częściej spotykały się z mową nienawiści wobec osób pobierających zasiłki, również częściej ją stosowały. Ponadto, biorący udział w badaniu Polacy, którzy mieli częstszy kontakt z mową nienawiści wobec osób pobierających zasiłki, deklarowali jednocześnie większą jej obraźliwość, natomiast wśród Brytyjczyków zaobserwowano odwrotną tendencję - osoby częściej spotykające się z mową nienawiści wobec osób pobierających zasiłki, uważały nienawistne wypowiedzi za mniej obraźliwe. Niniejszych efektów nie zaobserwowano wśród Niemców, tzn. badani, którzy częściej spotykali się z nienawistnym językiem wobec osób pobierających zasiłki, nie uważali nienawistnych wypowiedzi za bardziej lub mniej obraźliwe.

Osoby badane w Polsce, w Wielkiej Brytanii oraz w Niemczech, które uważały nienawistne wypowiedzi za bardziej obraźliwe oraz wyrażały większą chęć ich zakazu, deklarowały także rzadsze stosowanie mowy nienawiści wobec osób pobierających zasiłki. Co więcej, badani, którzy wskazywali na większą obraźliwość mowy nienawiści wobec osób pobierających zasiłki, zgłaszali również większą chęć jej zakazu.

Tabela 2. Korelacje między zmiennymi dotyczącymi mowy nienawiści wobec osób pobierających zasiłek. Kolorami oznaczono kraje.

	kontakt	postrzegana obraźliwość	chęć zakazu
postrzegana obraźliwość	0,06* - 0,04 - 0,08**		
chęć zakazu	0,03 - 0,02 - 0,05	0,71** 0,69** 0,81**	
stosowanie	0,35** 0,45** 0,35**	- 0,36** - 0,32** - 0,37**	- 0,29** - 0,20** - 0,31**

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Legenda: Polska
Wielka Brytania
Niemcy

Dziewięciu na dziesięciu uczestników badania w Polsce, Wielkiej Brytanii i Niemczech spotkało się z wypowiedziami skierowanymi przeciwko osobom pobierającym zasiłki. Spośród tych krajów najrzadszy kontakt z takimi wypowiedziami mieli uczestnicy z Wielkiej Brytanii. Polacy uznawali takie wypowiedzi za mniej obraźliwe niż Brytyjczycy i Niemcy oraz wyrażali mniejszą od nich chęć zakazu mowy nienawiści skierowanej przeciwko osobom pobierającym zasiłki. Polacy stosowali takie wypowiedzi równie często, co Niemcy, ale częściej niż Brytyjczycy. Możliwe, że częsty kontakt z nienawistnym językiem jest związany z częstszym jego stosowaniem - we wszystkich trzech krajach, osoby badane, które częściej spotykały się z mową nienawiści wobec osób pobierających zasiłki, uważały nienawistne wypowiedzi za mniej obraźliwe oraz wykazywały mniejszą chęć ich zakazu, deklarowały również częstsze stosowanie takiego języka wobec osób pobierających zasiłki. Proces odwrażliwiania może stanowić jedno z wyjaśnień uzyskanych wyników, tzn. osoby mające częstszy kontakt z nienawistnym językiem stają się mniej wrażliwe na mowę nienawiści, co może prowadzić do wyższego poziomu uprzedzeń wobec grup, do których skierowana jest mowa nienawiści¹³. Ponadto, zaobserwowano ciekawe wyniki między kontaktem a oceną obraźliwości mowy nienawiści - Polacy, którzy częściej spotykali się z mową nienawiści wobec osób pobierających zasiłki, uważali ją za bardziej obraźliwą, natomiast Brytyjczycy deklarowali w tym przypadku mniejszą obraźliwość mowy nienawiści.

¹³ Soral, W, Bilewicz, M, Winiewski, M. Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization. *Aggressive Behavior*. 2018; 44: 136– 146. <https://doi.org/10.1002/ab.21737>

Metodologia badania

Badanie przeprowadzono w dniach od 7 do 14 kwietnia 2021 roku, online w Polsce (N = 1209), w Wielkiej Brytanii (N = 1222) oraz w Niemczech (N = 1210), na próbach kwotowych (zebranych według odsetka płci, wieku oraz wykształcenia w każdym z krajów). Z analiz przedstawionych w niniejszym raporcie usunięto 124 osoby, których odpowiedzi budziły zastrzeżenia co do rzetelności (wskazały wiek powyżej 100 lat lub wpisały większą ilość lat nauki niż wiek) oraz 150 osób, które wskazały tożsamość mniejszościową.

W polskiej próbie 49,66% osób badanych zadeklarowało płeć męską, 49,57% płeć żeńską, a 0,77% wskazało inną płeć ($M_{\text{wiek}} = 44,70$, $SD_{\text{wiek}} = 16,40$; $M_{\text{lat nauki}} = 13,90$, $SD_{\text{lat nauki}} = 3,61$).

W brytyjskiej próbie 47,04% osób badanych zadeklarowało płeć męską, 51,54% płeć żeńską, a 1,42% wskazało inną płeć ($M_{\text{wiek}} = 48,40$, $SD_{\text{wiek}} = 16,30$; $M_{\text{lat nauki}} = 13,80$, $SD_{\text{lat nauki}} = 4,01$).

W niemieckiej próbie 47,78% osób badanych zadeklarowało płeć męską, 51,97% płeć żeńską, a 0,25% wskazało inną płeć ($M_{\text{wiek}} = 48,30$, $SD_{\text{wiek}} = 14,60$; $M_{\text{lat nauki}} = 8,58$, $SD_{\text{lat nauki}} = 5,86$).